

O LECTURĂ A IMAGINII NOOCRATULUI, UN CONDUCĂTOR ETIC

HENRIETA ANIȘOARA ȘERBAN

Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române

A Reading of the Noocrate image, an ethical ruler. The study attempts to capture the image of the „noocrat”, the ethical ruler, part of a ruling group of leaders, through an ethical reading. The approach emphasizes the ethical dimensions of the „doctrine of substance” proposed by the Romanian philosopher Camil Petrescu (1894–1957) in 1940 within a scientific and philosophical original conception, a „reconstitution through knowledge”: a philosophical creation, opposed to mystifications in social and political life, opposed also to the crises of modernity and history and oriented toward the adequacy to the „concrete”, in order to achieve a state order and a sovereignty based on the selection, support and creation of substantial values (overlapping maximum points attained by conscience, knowledge morals, sensitivity and esthetics). The interpretation relates this image to the discussion role of philosophy in at Ernst Cassirer in *The Myth of State*, to the Rortian ironist and to the image of modern infusion of automatism in human life and Herbert Marcuse’s one-dimensional man.

Keywords: the doctrine of substance, noocracy, ethics, noocrat (as ethical ruler), Camil Petrescu.

În timpuri în care icoana rasei, a maselor și a fuhrerului străluceau în Europa asupra crizei istorice totalitare a modernității, descriind-o mistificată, ca epocă eroică a umanității, filosoful român Camil Petrescu propune imaginea noocratului (o concepție intelectuală): un conducător în care se întâlnesc conștiința trează, cunoașterea, curajul de a conduce și responsabilitatea morală, generând o ierarhie a valorilor justificată științific, toate acestea fiind acompaniate de refuzul suferinței. Încadrată într-o critică a filosofiei de după Aristotel și a specificului național, deodată cu doctrinele tradiționaliste, etica propusă de Camil Petrescu urmărește valoarea substanțială, care nu poate fi nici validată și nici invalidată de specificul național.

Conceptul de noocrație este propus de Camil Petrescu în 1940 ca parte a unui sistem filosofic științific despre substanță, o concepție etică, opusă mistificărilor din viața socială și politică, opusă crizelor istoriei și modernității, pentru a realiza o ordine propice dezvoltării sociale și individuale deopotrivă, dincolo de valorile istorice, descrise de filosof ca relative și ciclice. Astfel, nu doar progresul, ci viața însăși (a individului, într-o oarecare măsură, și mai ales a comunității) depinde de substanță.

Substanța este „reconstituire prin cunoaștere”¹. Concepția lui Camil Petrescu se țese prin jocuri de imagine intelectuală, „cu ochii halucinați și sufletul mărit”, astfel încât, în doctrina substanței, substanța este definită divers, caleidoscopic chiar, prin interpretări privind coincidența maximelor conștiinței, ale cunoașterii, ale moralei, ale sensibilității și, într-un plan mai îndepărtat, ale esteticii.

Filosoful stabilește un postulat etic: „*O valoare istorică este datoare să sprijine toate valorile inferioare ei și cele egale, să se subordoneze celor superioare pe un temei de colaborare. Același lucru este valabil și pentru individ. Toate valorile sunt îndatorate să colaboreze la realizarea substanței și să evite suferințele inutile*”².

În lumina doctrinei substanței, noocratul este interesat de substanță ca icoană supremă a conștiinței lucide, spațiu generator al cunoașterii și al valorilor științific ierarhizate, convins, pe de o parte, că inteligența este importantă în procesul conducerii, dar nu este cea de pe urmă și cea mai importantă valoare (fără a o deprecia) și, pe de altă parte, descurajând diferențierea între inteligența practică și cea teoretică, deoarece fără o inteligență integrată nu putem vorbi despre inteligență deloc, nicidecum despre „inteligență superioară”. Dacă în opera sa literară primul între personajele preferate este intelectualul însetat de absolut și fermecat de jocul ideilor (un vârtej, un dans ciclic, amețitor), în concepția politică a lui Camil Petrescu noocratul este un intelectual de tip superior, acela care conduce, prin inteligență reală, în vederea continuității colectivității prin realizarea și actualizarea cunoașterii, adevărului și a binelui celui mai înalt, stări valorice care nu se pot însoți decât de frumusețe și de un minim al suferinței.

Concepția filosofului (fundamentată pe intuiționismul bergsonian³ și fenomenologia lui Husserl⁴) urmărește introducerea și apoi realizarea postulatului etic

¹ Sintagma este folosită de Camil Petrescu într-un interviu luat de Eugen Jebeleanu, publicat în „România literară” la 4 februarie 1933 și intitulat „Nu mai cred în artă!”, <http://jurnalul.ro/cultura/arte-vizuale/nu-mai-cred-in-arta-541571.html>, accesat la 13 martie 2017.

² Camil Petrescu, *Doctrina substanței*, vol. I, II, ediție de Florica Ichim și Vasile Dem. Zamfirescu, București, Fundația Culturală Camil Petrescu, 2010, p. 409.

³ Intuiționismul bergsonian implică o comprehensiune integrativă a perspectivelor, adică o reintegrare a dimensiunilor raționaliste, empirice, idealiste sau realiste într-un mod asemănător demersului pragmatic, într-un efort de „intrare în lucruri”, superior simplelor sinteze și care ne aduce cunoaștere absolută, nu o simplă conceptualizare, experiența unor game ale diferențierii acolo unde altă abordare filosofică ne descrie unul și același lucru. Acest efort comprehensiv și integrativ este similar efortului lucid de conștientizare întru cunoaștere cu rol central în abordarea lui Camil Petrescu.

⁴ Filosofia lui Edmund Husserl are în comun cu filosofia lui Camil Petrescu demersul de a elabora o teorie a științei (la Husserl, de tipul unui sistem propozițional, format din unități ale conștiinței, acte intenționale), dezvoltate pe un conținut perceptual și se deosebește de aceasta prin refuzul de a apela la reprezentări mentale de tipul imaginilor. Aceasta se deosebește de viziunea lui Camil Petrescu, care distinge între știință și cultură, în detrimentul culturii, fără vreo apreciere pentru conținutul intuitiv, cotidian, care este la Husserl formator al intersubiectivității și „al lumii subiective și relative a vieții” și care are rolul de a forma referința la realitate a noțiunilor științifice și științifice („naturalizându-le”); astfel încât în cazul unui conflict între viziuni științifice să putem recurge la argumente constituite din conținut prepropozițional, preștiințific, acceptat în mod comun, din lumea vieții.

pornind de la inteligență recuperată holistic în toate dimensiunile sale, nu doar în cele practice, ci și în cele teoretice, dacă nu cumva *în special* sub aspectele teoretico-științifice: „Noocrația își propune în vederea realizării concrete a postulatului etic mai întâi reintegrarea inteligenței prin denunțarea falsului diferențierii și apoi prin arătarea că nicio altă metodă socială nu poate realiza mai mult decât inteligența și nici măcar atât. [...] *Un postulat fundamental al noocrației este că ea formează însăși ordinea noosică în istorie și pune primatul substanței, care e valoarea reală și căreia îi sunt subordonate toate valorile ajutoare. Prin urmare, nu rasa este valoarea supremă, nici individul, nici mulțimea, nici națiunea, nici statul, nici cultura națională, nici biserica însăși, ci substanța, iar toate celelalte valori istorice sunt etape dialectice, evoluții în subspecie ale substanței care e universalitatea și perenitatea devolutivă. Niciuna dintre valorile istorice nu poate deveni scop absolut, toate sunt relative și ciclice. Orice păcat împotriva substanței este un păcat care grăbește moartea colectivității*”⁵.

Iată un cuplu de întrebări care conturează problematica noocrației, așa cum le formulează chiar filosoful: „1) Care e modalitatea promovării valorilor substanțiale și apoi a celorlalte valori istorice corespunzătoare ierarhiei lor? 2) Cum se poate realiza în complexul concret istoric cea mai bună colectivitate cu putință care să evite «suferințele inutile»?”⁶ În strictă corelație cu aceste întrebări formulate de filosof, identificăm și altele: Cum discernem între valori substanțiale și simple valori istorice? Este suficient un nivel înalt de universalitate pentru a decide că valorile care îl ating sunt substanțiale? Cine decide asupra valorii? Care sunt condițiile de posibilitate? Prezentând și discutând dimensiunea etică a conceptului de substanță, vom ajunge la o serie de răspunsuri, cel puțin parțial.

Concretul joacă un rol important pentru filosof, pentru care acesta reprezintă chiar tema fundamentală a cunoașterii. Ca o primă observație importantă, Camil Petrescu concepe noocratul ca parte a unei noocrații, nu singur și nu unic (în sensul că noocratul, care mai este denumit pe parcursul lucrării și „geniu”, nu este un eveniment insolit, irepetabil; pe de altă parte, fără a se implica negarea unicității intrinsec umane, caracteristică fiecărui individ). Putem spune ca urmare și că perspectiva lui Camil Petrescu este optimistă, ca raportare la colectivitatea românească, subînțelegând-o ca sursă a unei *pături* noocrate, ceva pe care se poate conta, ceva considerat de filosof *un dat*; discuția concentrându-se pe valorificarea acesteia și maximalizarea rolului său social. Nu este însă vorba de guvernarea printr-o aristocrație a filosofilor sau prin regele filosof ca în *Republica* lui Platon, ci mai degrabă despre identificarea valorilor reale ale societății și plasarea lor în pozițiile decizionale adecvate, într-o guvernare adecvată unei comunități morale, întemeiată pe familie și pe o ierarhie de valori ce privilegiază virtutea în detrimentul puterii, ca la Aristotel, care prevede, totodată, celui mai bun conducător îi este asociată sarcina de a realiza cea mai bună colectivitate.

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

Un alt aspect caracteristic este acela că noocrația nu reprezintă o clasă socială și nu prezintă corelații cu clase sociale anumite: în consecință, nu poate avea reprezentanți ai clasei (ca în lupta marxistă). Pătura noocratică se constituie (parțial) în momentele de criză prin metoda substanțialistă, concretă și „nedialectică”. În doctrina substanțialistă termenul „dialectic” are o utilizare specială, mai apropiată de ideea de contextualitate și circumstanțialitate istorică, precum și de ideea de joc al acțiunii și reacțiunii, de contradicție, de simplă opoziție logică⁷ (respinsă de C. Noica) și îndepărtată de semnificația filosofică hegeliană. În această perspectivă, metoda substanțialistă este situată dincolo de contextualizări și la adăpost de „mistificările” trecutului și concretului, fiind astfel singura aproape de universalii și cu șanse de a produce și realizări apropiate de universalii, constituind o realitate de substanță în acest sens: „Am arătat că afară de metoda substanțialistă, care e metoda concretă, toate celelalte metode sunt dialectice. Caracterul dialectic al tuturor metodelor politice de până acum este pentru noi evident dialectic, deși poate că nu le-ar conveni celor ce le practică, tuturor, accepțiunea termenilor, toți mărturisesc însă că politica lor este bazată pe anumite principii. Am arătat însă că «principiul» este un dat rațional și, de fapt, toate aceste metode sunt raționaliste, căci pe de o parte, ele izolează realități istorice pe care le socot constitutive, certe, iar pe de altă parte, ele constituie realitatea prin deducții din asemenea principii”⁸. De aceea, Camil Petrescu susține *metoda noocrată ortotehnică în politică de distingere permanentă a substanțialului de dialectic*, creând prin aceasta statul și suveranitatea.

Metodele politice curente fiind circumstanțiale și limitate, „forme care se ignorau ale mecanicii sociale” marcate de un „perspectivism absolutist” și de o „absolutizare exclusivă prealabilă”, care relativizează orice altceva, nu pot conduce nici la principii și nici la realități destul de apropiate de marile idealuri (nelimitate și nepervertite de asocierea cu masa, rasa sau clasa, de exemplu). În viziunea lui Camil Petrescu, adevărul substanțial despre liberalism este acela că pune primitivismul individualist deasupra societății. „Pentru că filosofia iluministă a conceput individul primitiv izolat superior societății care îl corupe, liberalismul francez a făcut din aceasta un principiu și din individualism criteriul rațional al metodei sale politice; pentru că organicismul istoricist socoate că rasa, națiunea sau statul sunt realitățile constitutive, au făcut din ele principii pentru dedus o metodă politică și criteriul acestei metode”⁹. Modalitățile sociale (și filosoful include în această largă perspectivă pe care o adoptă și dialectica socială și pozitivismul) de realizare a unor principii impun semnificații trunchiate care nu pot da seama de substanță ca totalitate.

Centrală în perspectiva funcționării și eticii noocrației devine acțiunea creatoare, care iese din sfera mecanicii sociale (sintagmă în care ar trebui să decelăm nuanța de funcționare greoaie sau nefirească a mecanicii așa cum apare

⁷ Constantin Noica observă că prin contradicție se descrie nivelul minimal al logicii. Vezi și A. Adămuț.

⁸ *Ibidem*, p. 410.

⁹ *Ibidem*, p. 411.

din perspectiva unui intelectual, a unui scriitor) al cărei orizont nu se poate extinde dincolo de menținerea unui echilibru social și istoric.

În această perspectivă și în contextul dinamismului firesc al vieții sociale, un aspect al eticii noocrate este reprezentat de efortul de a rezista unui anumit tip de legitate dialectică, precum și unui anumit tip de agravare, pentru a depăși tentația funcționării de tip resort, prin reacții dialectice (ale interesului de clasă, ale contextului etc.), intrând în zona creatoare a acțiunilor cu perspective și mize în universalii, dincolo de contextele strâmte socio-istorice și, astfel, *substanțiale*. Spre exemplu, arată Camil Petrescu, în viața politică „sensibilitatea” (predispoziția, intuiția, raportarea la realitate și vremuri) a masei sau chiar a elitei de partid politic poate ignora sub un anumit aspect „substanța”, adică poate diferi de ceea ce ar induce principiile în sensul lor cel mai tare, al universaliiilor, universalii care le convoacă în mod specific principiilor rațiunea lor de a fi.

Partidele ignoră adesea sau cel puțin neglijează interese ale celor pe care îi reprezintă, iar această neglijare conduce la situații agravate la care ar fi necesar un răspuns puternic, o reacție puternică pentru că oricât de înalte ar fi principiile, viața socio-politică, sub aspectul acela mecanic, menționat anterior, subordonează principiile succesului, ajungând în zone de compromis sau în zone extremiste, de angajament absolutizat. „Cu alte cuvinte, mecanica socială ne arată că orice regim este prizonierul principiului cu care a cucerit puterea cu concursul maselor. Ajuns în situația asta, regimul mai încearcă, de obicei, o soluție disperată: își execută ambele aripi odată. Pe urmă, caută să câștige timp prin măsuri de politică internă în care principiul inițial nu mai are niciun rol. Am făcut inscripția dialectică a oricărei revoluții cu ajutorul maselor. Girondinii proclamă suveranitatea poporului, nu pot s-o realizeze, îi răstoarnă Danton. Danton e răsturnat de robespierrști – apoi Robespierre luptă cu extremismul herbertștiilor, pe care-i execută în aceeași săptămână cu moderații dantoniști, pe urmă inadeziunea concretului e atât de mare, încât proclamă Teroarea, care-i aduce sfârșitul. În comuna florentină, Savonarola proclamă abolirea valorilor istorice și guvernul lui Dumnezeu pe pământ. Nu face decât puține concesii, căci altfel ar fi fost să ceară postul negru și asceza, pentru tot restul vieții, pentru cei guvernați. Poporul îl urmează cu fanatism. Dar însăși intensitatea și «absolutismul» său, incompatibile cu concretul, îi vor grăbi sfârșitul”¹⁰.

Etice sunt acele principii care din start nu se situează în contradicție cu substanța și nu contrazic concretul într-un mod, să zicem, nesustenabil, care trec proba detașării de interesul îngust imediat pentru câștigarea puterii și atât, precum și cele care nu sunt în dezacord flagrant cu datele furnizate de concret. Individualismul liberal, propovăduind *Laissez faire, laissez aller*, îngăduie inegalități pe care concretul vieții sociale și politice le evidențiază, scoțând în relief încălcarea principiului apărării drepturilor individuale, în multe dintre cazurile vieții concrete, care ne arată, pe de o parte, că anumiți indivizi nu se pot adapta jocului liber, fiind mai puțin dotați pentru autoafirmare, competiție și dominație, fiind mai mult dotați

¹⁰ *Ibidem*, pp. 411–2.

pentru conservare, asociere și întraajutorare și, pe de altă parte, că acumularea de bunuri materiale și în general de capital îi favorizează pe unii în detrimentul altora, din perspectiva cărora principiul liberal de a crea o societate ce nu asuprește individul este încălcat, ceea ce deschide drumul către revoluție și răsturnarea unui astfel de regim.

Etica noocrată recomandă guvernarea sub aspectul său regulativ care face posibilă și chiar facilitează existența organică a ființei umane, suport pentru existența virtuală a valorilor substanțiale. Altfel spus, ființa umană organică și dependentă de bunurile materiale este înnobilită ca purtătoare și creatoare a valorilor substanțiale. Dincolo de menirea de organism, ființa umană are menirea de creatoare de valori substanțiale, iar cele două dimensiuni esențiale nu pot fi dissociate. Guvernarea etică nu poate fi decât o guvernare capabilă să reglementeze ambele dimensiuni, favorizând „toate valorile istorice de relație și regulative în slujba substanței și apoi a colectivității”. Totuși, fără autoritatea suveranității nu putem vorbi de guvernare și cu atât mai puțin de o guvernare etică. O guvernare noocrată își alege valorile umane și generice după principiile substanțialității. Din această perspectivă, valoarea unei persoane nu va fi niciodată considerată periculoasă, așa cum se întâmplă într-o guvernare orientată spre mediocritate, deoarece suveranii tind să se înconjoare de oameni care le seamănă, iar o pseudoelită, odată formată, va refuza orice valoare care nu e pe placul „oficialilor” și înlocuind criteriile substanțialității prin criterii politice. Se va forma un întreg climat în care nu pot supraviețui valorile esențiale și de relație și în care nu se pot impune valorile noi.

În această discuție, dar și cu alte ocazii, Camil Petrescu introduce comparații științifice (fizice, mecanice) și bioetice interesante între societate și organismul individual uman. „Cele de mai sus sunt considerații care privesc numai dialecticul facultăților intelectuale, dar deficiența facultății intelectuale este totdeauna întovărășită de un subiectivism general, căci funcția regulatoare centripetă a instinctelor de asociație și obiectivare este dominată de funcțiile centrifuge ale instinctelor de conservare și afirmare dominatoare a eului. Deci, trebuie să luăm în considerație și dialectica intereselor corelate cu aceste instincte. Când interesele materiale sau de dominație subiectivă sunt în joc și când ele influențează selecția valorilor, se poate spune că organismul colectiv e și mai sigur ruinat [...] minciuna se camuflează în critica violentă a minciunii însăși. În clipa aceasta, când s-au alterat ultimele funcții regulative, critica socială însăși, organismul poate fi socotit ca intrat în metastază. De aci încolo, orice măsură de ameliorare cu cât e mai sinceră și mai drastică, cu atât constituie o greșală mai mare, cu atât constituie o crimă mai gravă, grăbind sfârșitul. Cel mai bun lucru e, în asemenea cazuri, ca organismul bolnav să fie lăsat în pace.”¹¹ Până la urmă, întrebarea care se impune este care anume este criteriul

¹¹ *Ibidem*, p. 415. În concepția bioetică a lui Camil Petrescu, organismele umane formează așadar tot un organism, social, iar unele funcții relaționale de tipul celor endocrine din corpul biologic își găsesc un corespondent tot atât de vital în corpul social. În acest caz, conformismul este non-valoarea care poate pierde organismul social, așa cum o boală endocrină poate afecta grav viața

substanțial de selecție al valorii, acela care va asigura suveranitatea societății și „sănătatea” acesteia? În diverse momente istorice și în diverse societăți, putem avea criterii de selecție socială și criterii de afirmare socială axate nu pe valori substanțiale, ci pe ceea ce domină din punct de vedere cultural sau politic momentul: riscul sau conformismul, sau servilismul, sau modestia etc. Toate aceste criterii implică pierderi, fie materiale, fie de valori. Unii slăvesc guvernarea militară a societății, recunoscând necesitatea și importanța valorilor eroice în societate (curajul, voința dărză, camaraderia, dăruirea de sine sunt exemplele filosofului, valori regulative de importanță substanțială, atât pentru apărarea comunității de dușmanii externi, cât și pentru buna funcționare internă a societății). Capacitatea militară este tot un criteriu al riscului, al orgoliilor, al setei de faimă și al informațiilor incomplete, iar riscurile mari implică pierderi mari. Nu atât curajul în război ne apropie de valoarea substanțială (mai ales că arareori ajung să conducă chiar învingătorii, cei care au meritul concret al victoriei), cât actele de curaj care se petrec în societate, iar o societate sărăcită de valori eroice este condamnată la dispariție. Decurge de aici în mod logic că noocrația este chemată să insuflă și să întărească valorile eroice în societate, valori pe care să le celebreze, să le răsplătească prin distincții, titluri și premii și prin includerea în elite eroice conducătoare, asociindu-le cât mai mult vieții sociale cotidiene, ritualurilor zilnice.

Relația dintre etică și suveranitate este crucială, în perspectiva lui Camil Petrescu, deoarece responsabilitatea este prinsă în lanțul causal al suveranității. Putem discuta această relație începând cu postulatul suveranității care evidențiază rolul central al puterii decizionale și executive pentru acest concept. Desigur, *legitimitatea* și legalitatea aduc autoritate, și autoritatea este benefică suveranității, cu atât mai mult cu cât suveranitatea este mereu în discuție. Un alt aspect al suveranității este relaționarea cu opinia publică, de tip biunivoc. Dacă anumite decizii nu se pot lua fără opinia publică (spre exemplu, decizii de tipul declarării războiului unei alte națiuni), opinia este totuși modelabilă și modelată (spre exemplu, de ziare, spune Camil Petrescu, deși noi astăzi știm că un rol reductibil îl are încă televiziunea, detronată pe zi ce trece mai mult de rețelele de socializare).

În mod înșelător, opinia pare a conduce, dar, de fapt, este condusă. Suveranul orientează și formează presa, iar suveranul care dorește o autoritate maximă ar trebui să fie foarte atent la presa așa-zisă liberă. Suveranul democrat riscă o disipare a suveranității în mai multe centre decizionale, inclusiv cele slab informate și pregătite, care aparțin opiniei publice. Idealul îl reprezintă suveranitatea noocrată, care separă funcția suveranității de funcția domnitorului, pentru că se

organismului biologic individual. În contemporaneitate, după o observație a Viorelei Manolache, regăsim o concepție bioetică destul de asemănătoare la Roberto Esposito, considerăm, mai ales în lucrarea *Immunitas. Protezione e negazione della vita*, Einaudi, Torino, 2002, în care vorbește, între altele, despre o reacție imunitară a societății umane în criză. Vezi și Viorella Manolache *Ecce Ecce Philosophia Politica. „Diferența” lui Roberto Esposito*, București, Editura ISPRI, 2016 (recenzie de Henrieta Anișoara Șerban, în „Romanian Review of Political Sciences and International Relations”, no. 2/2017).

oferă ocazia de a identifica la nevoie originea răului. O altă caracteristică a suveranității este aceea de principiu de ierarhie a deciziilor. „Domnitorul”, indiferent cum s-ar denumi acel domnitor, se supune legii, căci legea decide în ultimă instanță și este suveran ultim. Suveranitatea este necesară în aceeași măsură ca și legea, deoarece ambele reglementează funcționarea colectivității. Necesitatea suveranității e dictată de necesitatea legii, adică a regulii de conduită, căci legea e o funcție regulativă a colectivității. Suveranitatea noocrată este lucidă și reflexivă, capabilă să ia decizii instantanee și adecvate. Situația suveranității între contactul cu realitatea („concretul”) și opinia publică implică limitele suveranității, identificate în legile realității necesare, pe de o parte, și legile psihologice (care dau seama de funcționarea opiniei publice), pe de alta. Suveranul nu poate decide împotriva legilor realității de care deciziile se vor izbi fără izbândă.

Opinia publică creează reprezentări ce pot mărgini un factor decizional care nu poate oferi alte reprezentări de valoare, justificative, clare și convingătoare capabile să-i susțină decizia. În acest caz, al eșecului de a ține piept opiniei publice, apare ceea ce Camil Petrescu numește „dislocarea psihologică”, un fenomen care agravează opinia socială nereglementată, amplificând-o și slăbind sau distrugând suveranitatea.

Ca urmare, în relația cu opinia publică conducătorul poate apărea fie ca un geniu și atunci va avea de confruntat rezistențe iscate de tradiții, mituri, prejudecăți sau mistificări etc., fie ca un om obișnuit, caz în care autoritatea acestuia este deficitară și în curs de diminuare, odată cu încrederea și bunăvoința publică în raportarea la domnitor. „Această adeziune intelectuală a agenților și a supușilor autorității este foarte necesară și domnitorul de geniu trebuie să recurgă chiar la mijloace dialectice ca să și-o creeze. Aceste mijloace de a crea opinia socială sunt foarte diverse, dar toate trebuie să fie pe *temei concret*, adică de *reprezentare de fapte*, care constituie cea mai bună propagandă, adică trebuie să se *recurgă la tehnica artistică, nu trebuie să fie polemică*, și e menită să creeze mituri intelectuale, spirituale”¹².

Iată cum propaganda ajunge să fie garant al unor anumite aspecte ale suveranității (autoritate, încredere), iar manipulările („dislocările psihologice”) acoperă o varietate impresionantă de mijloace: informații diverse, prezentări grafice sau radiofonice a informațiilor, sugestii îndepărtate prin implicații artistice sau pseudoartistice – filosoful exemplifică prin „obiecte de artă”, caricaturi, glume care circulă, teatru, literatura zisă beletristică, orice soi de „mise en scene”, crearea unor cercuri „intelectuale” etc.

Orice val al unei opinii favorabile are succes dacă este dublat de contrararea opiniilor cu direcție contrară în modul cel mai firesc și mai implicit cu putință, prin repetiții, insinuări, reprezentări insinuante și derivări nesfârșite ale acestora, cu trimitere la idei propagandistice înrudite și sloganuri corelate cu opinia susținută și adecvate audienței sociale. „Oricât de puternic e un domnitor genial, el

¹² *Ibidem*, p. 423.

nu poate lupta împotriva acestor două soiuri de realitate: cea necesară și cea reprezentată, iar suveranitatea lui va fi efectivă în funcție de această capacitate de a forma opinia socială prin activitate pozitivă și negativă, după împrejurări. Așa cum nu trebuie să facă greșeli directe, care să ducă la dislocarea psihologică a prietenilor ei, suveranitatea nu poate să înfrunte direct curentele dialectice pe motiv că sunt absurde, ci trebuie să acționeze asupra cauzelor lor. Nu poți modifica traiectoria obuzului deja ieșit din gura țevii, dar puteai modifica încărcarea tunului sau puteai devia ochirea. Iar pe de altă parte, a socoti mișcările și actele opiniei sociale, cele ce formează opinia socială, drept inofensive și neglijabile, pentru că sunt absurde și mincinoase, este a nesocoti legile dislocării psihologice, adică a favoriza direct ruina suveranității.”¹³

Substanțialismul nu se poate amăgi cu ideea că masele amorfe ar discerne adecvat vreodată între minciună și adevăr, între impostură și artă, între moral și imoral, între acceptabil și superb, nu numai fiindcă ar lipsi voința, bunăvoința și sinceritatea în promovarea valorilor. În acest efort contează sinceritatea în sentiment care ajută hotărârea de a acționa și sinceritatea în gândire, care ajută abilitatea de a acționa bine. Dar este suficientă sinceritatea? Filosoful adaugă în discuție importanța sensibilității la valori. Sinceritatea și sensibilitatea, astfel descrise, îndepărtează întrucâtva impostura, dar ambele sunt „dislocate” de efectele deformatoare ale intereselor care acționează încă din etapa identificării valorilor. Un alt factor în sprijinirea valorilor este încrederea și chiar un lanț al încrederii. Când se alege un ministru, încrederea în ministru este și încredere acordată întregului șir de alegeri pe care le va face acel ministru, sprijinirea valorilor are nevoie astfel de o condiție de substanțialitate, care să asigure funcționalitatea cu bună-credință a tuturor verigilor implicate. În acest caz, condiția de substanțialitate este de fapt o condiție de capital social explicitat prin încredere în factorii de decizie, în mecanismele de decizie, în calificările și expertiza indivizilor din lanțul de verigi, în competențele, sinceritatea și buna lor voință.

În mod aparent paradoxal, noocratul include în sinceritatea autentică o neîncredere în *calitatea* propriei sincerități, ceea ce îl determină să fie mai atent la anumite aspecte, altfel trecute cu vederea, și anume, la factorii care-l pot influența împotriva bunei judecăți: sfatul celor cu aceeași opinie politică, la poziția apărută de personalitățile admirate, opinia propagată de mass-media agreată. Propria sinceritate (acum luând forma unei fidelități) și propria rețea de informare îl pot trăda. Jocul politic mizează tocmai pe buna-credință, ușor de înșelat și de manipulat („buna-credință aduce, în rătăcirea ei, îndârjirea și fiorul mesianic”).

Conducătorul se poate ține mai ușor departe de conflictele acute cu realitatea necesară, iar filosoful face această remarcă evidențiind ceva ce se poate întâmpla, într-un caz fericit, dar nu de la sine; dar „realitatea reprezentată” (definiția filosofului pentru opinia publică) îi poate genera conducătorului dificultăți majore. Tiranul se află într-o continuă cruciadă împotriva opiniei publice. Intrigile și

¹³ *Ibidem*, p. 424.

lingușirea complică relaționarea cu societatea: „curtenii” îi grăbesc sfârșitul prin „«legende» asupra inteligenței, asupra caracterului, asupra sănătății”, calomnii, insinuări, intrigi. „Capacitatea de informație este o condiție esențială a suveranității, căci ea condiționează capacitatea de reacțiune și, în principiu, capacitatea unei selecții autentice.”¹⁴ Atât conducătorul cât și cetățenii pot cădea pradă unei culturi greșite, unor influențe proaste din partea unor autorități intelectuale, unor prejudecăți, unor zvonuri, unei înțelegeri greșite a valorilor fundamentale („esențiale, structurale și regulative”) conducând spre o „selecție inversă” (anti-substanțialistă, pe care o vedem astăzi în exercițiu în întreaga țară, atât din perspectiva interesului național, cât și din perspectiva încălcării drepturilor individuale).

De aici decurge faptul că „opinia socială este *in mod normal* (nu în cazul geniului) instanța ultimă care decide soarta suveranului și a colectivității. Iată de ce noocrația trebuie să înscrie în preocupările ei o cercetare științifică extrem de riguroasă a modalităților opiniei sociale și a răspunsurilor care incumbă celor ce subminează această ultimă instanță, care decide soarta colectivității și a suveranului. Adică, noocrația va trebui să formuleze negreșit *un cod al opiniei sociale*, într-o viziune concretă și substanțialistă. Opinia socială nu trebuie să tulbure *selecția noocrată* prin crearea de false valori, de mituri periculoase, prin indicarea de criterii greșite, pentru că aceasta este greșeala capitală pe care o poate comite o colectivitate (mai gravă decât aceea de a reglementa greșit circulația, de pildă, și aceea de a face un insuficient cod comercial).”¹⁵

Metoda substanțialistă conjugă valoarea cu modestia reală. Ca mască a vanității, modestia este o falsă valoare, deși filosoful nu face din modestie chiar o antivaloare, ca Nietzsche. Modestia este de apreciat când se asociază cu valoarea substanțială, deși, în mod paradoxal, în cazul valorii substanțiale este acceptabil și orgoliul, definit ca „sentiment al eului biologic” și „sens acceptabil al instinctului de afirmare”. Definit ca dorință de perfecționare a eului biologic, prin extinderea autocritică a orizontului individual, orgoliul este perceput pozitiv și interpretat ca „dorință de afirmare prin acceptarea solidarității”, deosebindu-se de vanitate caracteristică pentru omul „de serie”, limitat la universul biologic, fără orizont larg. Pseudogeniile, specialiștii cu merit, dar care nu sunt cu adevărat creatori, dovedesc vanitate în acest sens. Corelația dintre falsa modestie și vanitate a celor ce-și ascund calitățile modeste după modestie ne arată tocmai lipsa de valoare. Valoarea reală se impune în schimb și când îmbracă mantia modestiei. În condiții prielnice, din marii vanitoși apar marii tirani.

Observând că oamenii sunt influențați de idoli denunțați de Bacon și guvernați de legile formației lor intelectuale, filosoful atenționează, pe de o parte, asupra importanței acestui cod al opiniei care să îngăduie selecția adecvată a valorilor și, pe de altă parte, asupra tentației exercitate de metoda bunului simț, care nu este altceva decât „metoda miopiei politice” care menține masele într-o stare

¹⁴ *Ibidem*, p. 428.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 428–429.

rudimentară a cunoașterii, într-un prezent amorțit, fără imaginație și fără amintiri, așadar într-o stare propice mitului, fără proiecte și substanțialitate¹⁶. Societatea de tip bun-simț de obicei prețuiește îndeosebi spiritul practic și tocmai de aceea unele creații substanțiale circulă nestingerite fiindcă nu au un scop precis, liderii de opinie nu se simt vizați și nici amenințați (sunt destui avari care râd la *Avarul* lui Molière, arată Camil Petrescu).

Relația dintre creatorul de geniu și legea morală a colectivităților care îl includ, îl dispută sau îl resping etc. nu este neapărat admirativă sau armonioasă: creatorul genial este privit fie ca o curiozitate, fie ca un arogant („ca un emancipat”, spune filosoful), dacă nu cumva chiar este etichetat ca un adversar al moralității. Din perspectiva substanțialismului, morala nu se poate distinge de cunoaștere și obiectivitate, morala sprijinindu-se pe cunoaștere și pe „o colaborare, o subsumare protectivă de ordin organic pe toată scara valorilor”, fără de care morala nu ar mai fi adecvată propriului nume. Geniul nu este la Camil Petrescu un element exotic, unicat, ci un tip uman reușit („apogetic”), capabil să aprecieze valoarea, inclusiv valorile istorice (contextuale, circumstanțiale). Conlucrând valorile istorice și universale și resemnificând prin ierarhia infuzată de cunoaștere și conștiință a valorilor, noocratul le include în integralitatea organicității sale. Noocratul este parte a unor comunități regulative și relative, cum ar fi familia, poporul, națiunea, rasa, patria și statul, care îi furnizează o dimensiune etică de bază, precum și seturi de valori. Dar aceste seturi se pot situa în conflict din perspectiva substanțialității. Rolul său etic este de a le ierarhiza și a le prioritiza în lumina orizontului său moral și nu în aceea a orizontului temporal, istoric. Așadar, în termenii lui Camil Petrescu, din perspectiva noocratului: „Armonizarea intereselor într-o comunitate se face numai prin înțelegerea rolului fiecărei valori în funcția organică și prin acceptarea destinului ei istoric”.

Perspectiva lui Camil Petrescu se apropie de perspectiva lui Ernst Cassirer din *Mitul statului*. Cassirer analizează alianța dintre tehnică și logica mitică în care a excelat statul nazist, structurând viața politică astfel încât forța mitică implacabilă să ocupe planul cel mai important al vieții sociale, impunând astfel ritualul și ideea de soartă în jocul de semnificare al oricăror concepte, activități și procese politice, deformându-le și eliminând nuclee centrale de semnificare pentru civilizația umană, cum ar fi și libertatea. Pentru Camil Petrescu, este vorba despre o alianță similară între o logică mitică și mijloace de comunicare (în masă) care amplifică

¹⁶ Miopia bunului simț este abordată critic și de Richard Rorty în contextul unei filosofii ironiste, în care ironistul poate fi interpretat din perspectiva abordată aici ca un noocrat cosmopolit, care se raportează cu afectivitate și sensibilitate la societate și alteritate, devenind factor activ, etic, pe de o parte, al solidarității sociale și, pe de alta, al unui viitor (calitativ uman) superior. Un al doilea aspect de apropiere între perspectiva lui Richard Rorty și perspectiva lui Camil Petrescu este reprezentat de efortul de diminuare a suferinței, iar al treilea ne apare implicit: în ierarhizarea valorilor realizată de noocrat este implicat un demers conștient de semnificare substanțialistă, apogetică, dincolo de ingerințele orizontului istoric, ce se poate califica și ca un tip de demers de redescoperire, ironist.

forța mitică a reprezentărilor deformate ale opiniei publice, eliminând valoarea substanțialistă. La Cassirer, filosofia este garantul pentru ca anumite concepte cruciale, cum este și libertatea, să nu fie înlocuite de alte concepte (cum a fost acela de destin, în contextul regimului nazist). La Camil Petrescu, garantul este mai precis, și anume conștiința lucidă și creatoare. În mod similar, Cassirer susține o înțelegere corectă a relației dintre spirit, cultură și viață, impune o filosofie a istoriei care să nu fie doar o artă a divinației (ca la Spengler) și o concepție despre om care să nu-l reducă la nivelul de ființă închisă între limite istorice pe care le înțelege, dar nu le poate schimba (ca la Heidegger), impunând filosofia istoriei create de om ca ființă puternică prin libertatea de a gândi și a acționa în mod creator¹⁷.

Demersul etic se opune tăvălugului degradărilor și deformărilor¹⁸ îngăduite de metoda bunului simț, și recuperează sistematic reprezentările conștiinței lucide creatoare fie din trecut (și atunci vorbim de specificul cultural național fără de care nu pot fi nici valori substanțiale¹⁹), fie acelea care se apropie de viitor, fie pur și simplu o actualizare a valorii, a substanțialității fără conexiuni temporale determinate. În societatea bunului simț, valorile răzbat rar, ocazional, datorită unor conjuncturi fericite. Noocrația își asumă revalorificarea funcției noosice de cunoaștere, printr-un demers întregitor, prin recorelarea dintre necesitate și noos unite într-o axă comună și, prin aceasta, se realizează un demers etic holist de reconectare a unor dimensiuni abordate separat în filosofiele nesubstanțialiste. În domeniul eticului și practicului, filosoful acordă un loc central inteligenței, analiză prin care evidențiază corelația dintre morală și practică, valori etice și valori practice și rolul inteligenței în aceste corelații. „Gândirea concretă, imaginația este absolut condiționată de însușiri de caracter: este atenție susținută, seriozitate, refuz de a accepta prejudecățile autorităților curente. *Toate erorile pot fi considerate ca provenite din eclipse de caracter* [subl. ns.]. Neconformismul în cunoaștere și, după cum vom vedea, neconformismul ortologic constituie cea mai înaltă valoare pe care o poate realiza eul biologic. Nici pe departe hiperfuncțiunile nu joacă, în creația substanțială, rolul pe care-l joacă puterea morală pe care o necesită gândirea adecvată.”²⁰ Sau: „cât caracter este în cunoaștere, atât este și în restul activității” și „forma apogetică a lipsei de caracter este erudiția”. De aici nu rezultă o depreciere a erudiției sau a oamenilor de știință, ci o atenționare asupra unui tip de mistificare intelectuală,

¹⁷ Ernst Cassirer, *Mitul statului*, traducere din limba engleză de Mihaela Sadovschi, Cuvânt înainte la ediția română de Ovidiu Trăsnea, Iași, Institutul European, 2001. Vezi și Michael Friedman, „Ernst Cassirer”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2016/entries/cassirer/>, accesat la 8 decembrie 2016.

¹⁸ „O asemenea metodă este metoda repercușiunilor mărunte care se termină în punctul de minimă rezistență. Când într-o companie unul își pierde dopul de la armă, el ia unul la întâmplare din sala de arme. Cel care constată lipsa își procură altul imediat, prin același mijloc, și așa mai departe, până când seria ajunge la unul care nu are curajul sau nu vrea să fure un dop de armă, și-l cumpără de la magazie, fiind deci «cel mai slab», cu el se încheie seria. Selecția s-a făcut.” Camil Petrescu, *op. cit.*, p. 431.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 439.

după părerea noastră, corelată direct cu autenționarea pe care o face Camil Petrescu privind superstarurile intelectuale și rolul potențial mistificator al acestora asupra opiniei publice. Pe de altă parte, filosoful recunoaște existența unui eroism al geniului duratelor lungi, eroismul răbdării îndelungate, iar noi ne gândim la viețile dedicate cercetării românești, cercetare adesea încununată de succes, dar nevalorificată în România. Dar nu este vorba aici nici despre rutină, nici despre automatism²¹ și nici despre un anume oportunist care se asociază în mod obișnuit spiritului practic și care sunt imediat apreciate și sprijinite de societatea bunului simț. Este vorba despre o creativitate plină de resurse, de un complex de calități substanțiale sustenabile pe termen lung, care adecvează gândirea la proiect și la interese înalte, naționale și general umane (sau apogetic umane), nu la interese personale și/sau de moment.

O corelație importantă este doar numită: aceea dintre inteligență și solidaritate socială. Filosoful o tratează ca pe o consecință clară a demontării (în fugă) a corelației dintre inteligență și vanitatea egoistă, explicând că numai simțul comun vede instanțele exotice în care inteligența se corelează cu egoismul sau chiar cu criminalitatea ca pe o regulă, în fapt exemplele care se pot găsi sunt doar excepții și nu pot genera la modul științific o caracteristică a inteligenței. Pentru Camil Petrescu, „sensibilitatea este întâi o condiție a geniului și, dimpotrivă, absența sensibilității caracterizează în intricații sincretice scoborârea pe scara istorică”²² mergând mână în mână cu imaginația (delimitată de fantezie) și cu viziunea, caracteristici care sunt de așteptat să se manifeste mai degrabă în sensul înțelegerii afective, generozității și solidarității sociale.

În această perspectivă, sensibilitatea potențează abilitățile critice față de societate, dar nu este manifestarea subiectivismului (ori a unui moft): „E tocmai dimpotrivă. Sensibilitatea este pragul obiectivității (geniul e geniu, dacă o și obiectivează), pe când sentimentalismul este o rezonanță cenestetică a unui dat redus. Capacitatea de vibrație, impresionabilitatea geniului e, uneori, depreciată fiindcă nu pare că are nuanța samariteană, pe când, dimpotrivă, o are pe cea superioară, a justiției. Dar pentru că vorbim de această nuanță samariteană, adevărul e că rareori geniile n-o au și numai în cazul când aceasta e în contradicție cu valorile superioare, când au sensibilitatea valorilor care depășesc orizontul individual. Dar se confundă adesea geniul cu falsul geniu și atunci, firește,

²¹ Omul unidimensional (H. Marcuse) trăiește pe dimensiunea aceasta a unei limitări la adaptare. „Automatismul este însă moartea cunoașterii și anularea personalității”, iar noocratul este eminent un creator, care s-ar poziționa neetic față de societate prin automatism, iar personalitatea acestuia ar fi chiar sărăcită în eventualitatea dedicării sale pentru automatism, memorizare, erudiție... Părând a anticipa Internetul, sau măcar fațeta apogetică a Internetului, Camil Petrescu visează la descoperirea substanțială a unei enciclopedii-dicționar („cu o cheie pe care azi n-o putem prevedea concret”), cu potențialul de a-i înlocui pe erudiți, pe specialiștii memoriei și ai tehnicii, rezervând timpul și capacitățile excepționale ale noocratului creației propriu-zise.

²² *Ibidem*, p. 433. Filosoful explică rolul crucial al imaginației și al memoriei afective în constituirea personalității noocrate. Ne putem întreba totuși dacă acestea pot *garanta* direcția sensibilității către în afară (o inteligență empatică), către societate și nu către sine și egoism.

judicata, fiind derutată, deviază. În afară de sensibilitatea orizontului individual, geniul e condiționat și de imaginație (nu de fantasmă²³), de gândirea concretă, de asemenea, de facultatea de a avea intuiții substanțiale. În ceea ce privește memoria și gândirea, geniul are nevoie de un exercițiu supranormal al funcțiilor eului biologic, de altfel, corelate cu funcția sensibilității. E în genere o bună funcție a întregului corp, hiperfuncțiune organică (se pare că îndeosebi a glandelor cu secrețiune internă).²⁴ Ghidat de sensibilitate, onestitate în cunoaștere, de curajul de a nu ține seama de prejudecățile „științifice”, de eroism în realizarea proiectelor și ideilor sale care implică și curajul de a spune ceea ce gândești, geniul noocrat ține seama de unitatea și universalitatea noosică a intuițiilor esențiale și substanțiale în actul cunoașterii.

Noocrația stăpânește o anume privire noosică asupra progresului colectivității. Toți noocrații sunt oameni de geniu, dar nu toți oamenii de geniu sunt noocrați, deoarece nu toți urmăresc valorile substanțiale, din imboldul propriu-zis al creativității și realizării substanței. Datorită sensibilității lor, geniile adesea „suferă” de o solidaritate organică cu o anumită colectivitate, deși, în mod paradoxal, colectivitatea adesea îi ține departe, deoarece nu le înțelege viziunea de geniu, uneori nici atunci când geniile își suspendă temporar vocația lor substanțială, îndepărtându-se de noocrație. Filosoful consideră inteligența creatoare de drept și îi rezervă semnificații aparte („noțiunea comună de inteligență e un compromis de realități care, în fond, sunt opusul inteligenței”). Astfel, inteligența este apanajul geniului (dar în această perspectivă geniul nu este totuși o raritate absolută²⁵, altfel discuția despre noocrație s-ar reduce la discuția despre improbabilul noocrat), caracterizat prin mai mult decât afirmarea eului, logică și capacități corelative: a gândi concret și a avea intuiții substanțiale, a avea imaginație și a obiectiva

²³ Dar se poate vreodată scutura imaginația complet de fantasmă, fie acestea personale, circumstanțiale, istorice sau de grup?

²⁴ *Ibidem*, p. 435.

²⁵ „Geniul este doar forma apogetică a organismului om, care îngăduie fluxul noosic. A nu fi geniu este, deci, o deficiență, aceasta se uită când se vorbește de drama lumii moderne. Această dramă este reală pentru că imensa majoritate a omenirii este deficiență față de conceptul om și acționează fără să ție socoteală de această deficiență, adică fără să ție socoteală că imensa majoritate a oamenilor sunt exemplare nereușite, pe care istoria, în elanul ei orb, le creează la nesfârșit în nădejdea noosică a unei conjuncturi favorabile. Decretarea ca excepție a geniului este, de fapt, o simplă abilitate care lasă loc beneficiilor nepermise, căci, în modul acesta, se creează, față de cazurile compromise de deficiență, o iluzie de superioritate, pe când geniul însuși este eliminat, ca o excepție. Este ca și cum într-o societate menită să nască oameni cu două picioare, din cauzele unui anume climat, s-ar naște foarte puțini cu două picioare, enorm de mulți cu un picior și alții fără picioare... Deși necesitățile creației ar cere două picioare, s-ar proclama *logic* drept normali oamenii cu un picior, dar substanțial normalul fiind mersul cu două picioare, cei *logic* normali ar căuta să execute tot ceea ce destinul substanțial cere pentru două picioare doar cu un picior și ar vedea că nu merge și ar fi nefericiți... Norma substanțială este la nivel superior, pe când norma logică este la nivel statistic. Sau, dacă vreți, e ca și cum insectele, constatând că sunt mai numeroase decât restul animalelor superioare, s-ar declara forma normală a vieții, ar decreta pe un om drept un excepțional, infirm față de normal și ar pretinde că au dreptul să conducă istoria.” Camil Petrescu, *Doctrina substanței*, p. 439.

substanța, altfel spus, a crea. Valorile substanțiale sunt valorile durabile, iar noocratul este garantul producerii și duratei unor astfel de valori cruciale pentru progresul societății. De aceea, „Geniile văd și prevăd, indivizii de serie biologică cred”²⁶. Meditația despre conducătorul noocrat îi prijeluieste filosofului considerații corelate cu idei sociologice, de comunicare socială, psiho-pedagogice și chiar de imagine propriu-zise, în jocul cinematografic dintre concret și reprezentările concretului. Conducătorul noocrat nu este salvatorul, ci un creator între alții, luptându-se cu limitările dialecticii (în accepțiunea particulară a lui Camil Petrescu), ale istoriei, ale circumstanțelor diverse (inclusiv cele impuse de interesele de clasă, rasă, mase) și pentru realizarea creatoare a unei totalități sau a unei deplinătăți a ceea ce este posibil de creat. Ca atare, creatorul noocrat este etic, deoarece este capabil de gândire proprie și de luciditate, și prevedere în relația cu absolutele realității și cu valorile contextuale ale opiniei publice.

Lecția etică este tocmai aceasta, idealul noocrat al individului care și-a actualizat toate calitățile potențiale (vezi parabola talanților), capabil să îndeplinească viziunea și previziunea, capabil să prețuiască și să vizeze binele comunității fără a-l reduce la binele utilitarist, simplificat, și ținând un bine care nu i se poate înfățișa noocratului altfel decât ca sursă de minimă suferință, de drept și de solidaritate (numai că avem aici o solidaritate aparte, din perspectiva viziunii noocratului, nu a simțului comun). Pe de altă parte, îndepărtarea de etică sau provocarea constantă adusă eticii noocrate este reprezentată de „irodismul societății actuale” căreia îi repugnă excepționalul, depășirea propriei condiții (altfel decât în mod îngust, oportunist) și chiar mecenatul: în consecință, colectivitatea nu recunoaște geniul, fiind lipsită de un alt orizont, decât orizontul imediat. Etica raționalistă noocrată este imprezvizibilă: nu presupune o cunoaștere a viitorului, ci o adecvare creativă la concret, prin selecționarea, promovarea și crearea de valori.

²⁶ *Ibidem*, p. 433.